ڕوونکردنەوە

پرۆژەی سەدە بۆ گەلیکی لەبیر کراو ٦-٤-٢٠٢١

سەرەتا

بڕوا بوون بە مافی چارەنووس لە نێو پرنسیپەکانی نێودەولەتی و یاسا بەرکارەکانی دا یە, دەرکەوتنی بۆ هەردوو شورشی ئەمریکا لە ١٧٧١ , شورشی فەرنسی لە ١٧٨٩ دەگەرێتەوە بۆیە گەلان مافی خۆیانە بە رێگاکانی سروشتی وەك , دیالۆك , یاسای, دیبلوماسی و سیاسی وە میساقی UN و یاسا نێودەولەتیەکان بۆ مەبەستی پاراستن لە مافی نەمانی خۆی ناچاریش دەکرێ کە رێگەی بەرگری بۆ خۆی هەلبژێرێ دژی توند و تیژی بێ سنوور و هەرەشە و ستەم لەسەر دار و بەرد و بەشەر و جینوسایدکردنی .

گەلی کورد لە دێر زەمانەوە لەسەر خاکی خۆی ژیاوە و دەژی بە هۆی هەلکەوتەی جوگرافی کەوتووتە نێو سێ ئیمپراتۆری گەورە وەك ئیسلامی عەرەبی, عوسمانی , ئێرانی ئەم سێ ئیمبراتۆریەتە هەر بەوە نەوەستاون کە خێرو بیرەکەی زەوت بکەن بەلکوو بە دریژایی هەبوونی ئەم سێ ئیمپراتۆریەتە خاکەکەشی داگیر کراوە و لەت و پەت و دابەشیان کردووە هەتا رۆژی ئەمرۆ لە ژێر ئەم بارە قورسە دایە .

لە دووای ئەم سێ هێزە زەبەلاحە لە ئان و ساتی جەنگی جیهانی یەکەمدا ریککەوتنی سێقۆلی فەرەنسا و بەریتانیا و روسیای قەیسەری لە سالی ١٩١٦ (سایکس بێکو) جاریکی دیکە وولاتی کوردانیان لەنیو خۆیان دابەش کردەوە.

کورد وەك گەلێکی لە میژینە هەروا وەك ئەمرۆ بێ قەوارە و بێ خاوەن نەبووە بەلکوو لە ٦٥٠ پ.ز دەولەتی بەرفراوانی خۆی دامەزراندوە بە ناوی دەولەتی میدیا کە ئیمپراتۆریەتی ئاشووریان رووخاندووە لە دووای روخانی میدیاش گەلی کوردستان هەمیشە لە نێودەولەتی ئیسلامی , عوسمانی , ئێرانی خاوەنی چەندین دەولەتی خودموختاری و میرنشینی بووە. ئەو رستەیە باوە کە دەلێن کورد تەنیا چیاکانی پیشتوانی بووە ئەگینا میللەتیکی نزیك (٥٠) ملیونی هەمیشە لە نێو سیاسەتی نێودەولەتیدا غەدری لی کراوە و بەبی کەسی ماوە بە تایبەتی دووای ئەوەی کە کاریان بە کورد نامینی خیانەتی لێ دەکەن نموونەش زۆرن هەتا رۆژی ئەمرۆش بەردەوامە . بەلاّم نابی ئەو راستیەش لەبیر بکری کە چەندین دەولەت و میللەت و لایەنی سیاسی هەیە هەتارادەیەك دەیانەوی قەرەبووی گەلی کورد بکەنەوە کە ئەمە وەرچەرخانیکە لە سەدەی بیست بۆ سەدەی بیس و یەك بە ناچاری تووشی ئەوە هات وە بەهۆی بەرگری لە خۆی باجی میژوویی بدات

نەك لە سەدەی بیست بەلکوو هەتاکو ئیستا ئەم ستەم و چەوساندنەوە بەردەوامە ئەوەی گۆرا هۆکارەکانی ستەمە و پاشگەز بوونەوەیە لە مافە سەرەتاییەکان کە دەستوور و یاسا بۆی دیاری کردوون. راستە لە کاتی ئیستادا هەرێمی کوردستان – عیراق بەشدارە لە دام و دەزگا شەرعیەکانی عیراق سەرەرای بوونی دامو دەزگا شەرعیەکانی خۆشی بەلام هەرەشە و گورەش و تۆلەسەندنەوە و پەشیمان بوونەوە لە دەستووری عیراق وا دەکات خەلکی کوردستان – عیراق لە دلە راوکێ و مەترسی دابیت بە تایبەتی دووبارە دەست کردن بە پاکتاوی رەگەزی تاوانەکانی جینوساید و جەنگ و دژی ماڤ مرۆڤ کە بە دوور نازانری بە تایبەتی لەم کاتدا کە عیراق ناسەقەمگیرە و بەدەست گرووپی چەکداری دژە کورد و دژە فیدرالی و گروپی داعش و تیرورستان بۆیە بۆ یەك لا کردنەوەی باری ئاسایشی تاك و کۆمەل و گەلی کوردستان لە عیراق چارەسەر ئەوەیە بە شێوەی دیالۆك و یاسا و چالاکی مەدەنی بە پیشتگیری و پیشتیوانی نێودەولەتی و UN چارەسەری کوتایی پی بە هینریت ئەم چارەسەریەش بە کاتی سوودی نیە پیویستە رای گشتی نیودەولەتی کارێك بکات پێش کارەسات بقەومی چارەسەری گونجاوی هەبیت .

خالێکی گرنگ هەیە ئەیش داوای راوێژ لە دادگای دادی نێودەولەتی بکریت کە بۆ کۆسوڤۆی فتوای دا بوو لە ٢٢\٧\٢٠١٠ بەم شێوەیە : (راگەیاندنی یەك لایەنی سەربەخۆی لە لایەن بەشێك لە دەولەتە کە ناکۆك یان پێشیلی یاسای نێودەولەتی نیە) روونکردنەوەکی گرنگ لێرەدا ئەوەیە گەلی کورد بە گوێرەی پەیماننامەی سیڤەر لە ١٠\٨\١٩٢٠ بە پێ ی برگەی ٣ لە مادەی ٦٢, ٦٣ , ٦٤ دەبوایە قەوارەیەکی سیاسی هەتا دەگاتە سەربەخۆیی بۆ گەلی کورد دابمەزریندریت کەچی ئەوکات فەرەنسیە رادیکالیەکانی توورە کرد کە پشتگیریان لە تورکەکان دەکرد , دووای ئەوەی مصطفی کمال بەسەر یونانیەکان زال بوو ئەویش دژایەتی ی و نارەزایی لە سیڤەر دەری بڕی و خۆی لێ دزیەوە ئەم پەیماننامەیە هیوای قەوارەیەکی سیاسی و یاسایی بۆ گەلی کوردستان بۆ سەدسال زیاتر شکست پێ هێنا .

لە دووای ریککەوتنی نوێ لوزان سالی ١٩٢٣ کارەسات و نەهامەتی و غەدر دەستی پێکرد بە تایبەتی دووای هەلوەشانەوەی سەلتەنەتی عوسمانی وولاتانی سەرکەوتوو لە جەنگ کەوتنە خۆیان بۆ ئەوەی ریککەوتنی سایکس بیکۆ ١٩١٦ جێ بەجێ بکەن بێ ئەوەی حیساب بۆ گەلێکی خاوەن یەکیتی (خاك و کەلتوور و زمان و رەگەز) بکەن. کورد لە لە ناوەندە نێودەولەتیەکان لەبیر کرا .

کورتەیەك لەسەر پرۆژە

ماف چارەی خۆنووسین بریتیە لە مافە بنەڕەتیەکان کە کۆمەلگەی نێودەولەتی لەسەریدا رێکەوتوون, بەتایبەت لەو کاتەی کە جوولانەوەی رزگاریخواز و ئەو شۆرشانەی لە پێناوی گەیشتن بە سەربەخۆیی بەدیار کەوتن کە ئەو مافە لەگەل ماف گەلان بۆ سەربەخۆیی رێك دەکەوێ, ئەو لەوکاتەی یاسای نێودەولەتی سەردەم بەرەو پێش چوو هەروەها پەیدابوونی پەیمان بەستن و بەلگەنامەی ماف مروڤ بوونە سەرچاوەی بنەرەتی لە یاسای نیودەولەتی , دابەش بوونی نیو خۆی لە زوور وولاتان . لە هەندێ رووداو جاری وا هەبووە قەسابخانە و کوشتن و بڕین و جەنگ دژی کەمایەتیەکان رەگەزی و نەتەوەیی بووە هۆی ئەوەی ماف چارەنووس رەهەندی نوێی وەربگرێ جیاواز لەوەی پێشوو بۆیە ئەوەنەماوە کە ماف چارەنووس هەر بۆ ئەو گەلانە بیت کە لە ژێر داگیرکاریدان لە ئەمرۆوە یاسای نێودەولەتی بەرەو ئەوە دەچێ کەمایەتیە رەگەزی و نەتەوەیی, ئاینیەکان ماف چارەنوسیان پێ بدرێ بۆ ئەمانە یاسای نێودەولەتی ماف چارەنووسیان پێ دەدات و هەتا جیابوونەوەش لە دەولەت. هەر چەند ئەمە لەگەل ماف دەولەتە کە پارێزگاری لە یەکپارچەیی خاکەی بکات ,ئیشکالی لەوە دایە کە بە هۆی ململانی و پیشیلکردنی مافەکانی مرۆڤ و هاتنە ناوەوەی دەرەکی کە گوڕانکاری لە تێگەیشتنی ماف چارەنووس هەیە بەوەی هەندێکیان لەگەل یاسای نێودەولەتی رێکە(دروست) هەندێکی دیکەش بە حوکمی ئەمری واقیع (دیفاکتو) بە پشتگیری هێزی نێودەولەتیە .

ماف چارەنووس بووەبە مەبدەئی بنەرەتی لە یاسای گشتی نێودەولەتی کە چەندین بەلگەنامە و راگەیاندنی نێودەولەتی لە سەری کۆکن بە تایبەتی لە دووای جەنگی جیهانی دووەمەوە لە بەندو بەلگەنامەکانی (UN) جیگەی خۆی کردووتەوە . هەروەها پشتگیری بڕیارەکانی دادگای دادی نێودەولەتی .

سەرچاوەکانی ماف چارەنووس لە بەلگەنامەکانی نێودەولەتی :-

لقی یەکەم : رێککەوتنە نێودەولەتیەکان.

چەندین بڕیاری یەك لە دووای یەك لە کۆمەلگەی گشتی لە (UN) جەخت لەسەر ئەم مافە دەکاتەوە.

یەکەم : بریاری ١٥١٤ لە سالی ١٩٦٠ بۆ ئەو گەلانەی کە لە ژێر حوکمی ئیمپرالیزم ئەم بڕیارە پالپیشتی هەموو بڕیارەکانی UN دەکات سەبارەت بە مافی چارەنوس.

دووەم : شەرعیەتی نێودەولەتی کە لە ١٩٦٦ دەرچووە لە مادەی یەکەمی دا دەلێ (هەموو گەلان مافی چارەنووسی خۆیان هەیە لە رووی سیاسی ی و پەرپیدانی ئابووری و کۆمەلایەتی و روشنبیری .

سێەم: راگەیاندنی کۆمەلگای نێودەولەتی لە سالی ١٩٧٠ بە گوێرەی بڕیاری (٢٦٢٥) بە کۆی گشتی لە ئۆکتۆبەری ١٩٧٠ دەرچووە کەلەو مادەیە بڕیار دراوە (مافی هەموو گەلان لەسەر بڕیاردان لە مافی چارەنووس بەبێ ئەوەی هێچ کاریگەری دەرەکی لەسەر بێ .

دامەزراندن یان دروستکردنی دەولەتی خاوەن سەروەری سەربەخۆ یان تێکەل بوونی لەگەل دەولەتێکی سەربەخۆ ئەمەش یەکێکە لە هەلبژاردەکانی مافی چارەنووسی گەلان .

چوارەم : پرۆتۆکۆلی هەلبژاردە بۆ شەرعیەتی مەدەنی و سیاسی سالی ١٩٧٧ و بەدوواداچوونی پابەندی دەولەتان .

پێنجەم : راگەیاندنی ٢٤– ٢٥\ ٦\١٩٧٦ لە کۆنگرەی جیهانی مافی مرۆڤ دەرچووە کە هەموو مافێکی دەستە بەر دەکات.

لقی دووەم : رێککەوتنە هەرێمیەکان سەبارەت بە بڕیاردانی گەلان لەسەر مافی چارەنووس .

یەکەم : راگەیاندنی جەزائیر لە سالی ١٩٧٦ .

دووەم : مادەی (٢٠) لە بەلگەنامەی ئەفریقی بۆ مافەکانی مرۆڤ لەسالی ١٩٨١.

لقی سیەم : هاوکات و هاوتەریب لەگەل رێکەوتنی نێودەولەتی و هەرێمی بۆ چوونی داداگای دادی نێودەولەتی راوێژ دەدات دەربارەی مافی چارەنووس وەك سەرەتایەکی (مبدأ) یاسایی پابەندی دەدات بەو مافە بۆ هەر یەك لە نامیبیا لە ٢١\٦\١٩٧١ هەروەها بۆ بیابانی رۆژئاوا لە ١٦\١٠\١٩٧٥ و تەیموری رۆژ هەلات لە ٣٠\٦\١٩٩٥ .

ئەوانەی باسکران بە سەرچاوەی مافی چارەنووس هەژمار دەکرێن.

سێ هۆکاری گرنگ هەیە کە گەلان مافی چارەنووسیان دیاری بکەن .

یەکەم : بوونی گەلێك کە پەیوەندی ئایینی و رەگەزیان هەیە و لەسەر خاکێکی جوگرافی خۆیان دەژین .

دووەم : زۆری دانیشتووانی ئەو کۆمەلە کەسە بە یەکەوە .

سییەم : هەلس و کەوتی نامرۆڤانەی دەولەتی ناوەندی دژی کەمیینەکان و دژایەتی کردنیان و پەراوێز خستنیان

حالەتە یاسایییەکانی مافی چارەنووس :

یەکەم : مافی چارەنووسی دەرەکی بە گوێرەی راگەیاندراوی UN لە سالی ١٩٦٠ بە بڕیاریکی ١٥١٤ هەتا سالی ١٩٨٩ دووای روخانی دیواری بەرلین و هەلوەشاندوەی یەکیتی سۆڤیەت کە بزووتنەوەی رزگاری گەلان دەست پیٚ دەکات .

دووەم مافی چارەنووسی ناوەخۆیی لە چوارچیوەی دەولەتێك کە هەموو مافەکان دابین بکات وەك خواروی ئەفریقیا کە سیستەمی نویی حوکمڕانی دامەزرا دژی ململانی شۆڤینی و پەراویز خستن .

هەلویستی یاسای نێودەولەتی لەسەر مافی چارەنووس بۆ جیابوونەوە:

- لە راگەیاندراوی (UN) لە سالی ١٩٧٠ جەخت لەسەر ئەم خالانەی دەکاتەوە:

١. پێکهینانی دەولەتی خاوەن سەروەری و سەربەخۆ

٢. بڕیاردان لەسەر جیابوونەوە لەگەل دەولەت یان تێکەل بوون لەگەل دەولەتێکی دیکە .

٣. چوونە پال نیزامی سیاسی بە ئازادی و حەزی گەلان کە لەگەل یاسا و بنەماکان و بریارەکانی کۆمەلگەی نێودەولەتی یەك بگرنەوە گەل لەسەر ئەمە بریار بدات کە ئەو بریاردانە کۆکە لەگەل چەندین لەو بریارانەی un و مافی مرۆڤ و یاسایی هەرێمی .

پێش جەنگی یەکەم ١٩١٤ کورد لە نیو دوو دەولەت دەژیان تورك و فارس بەڵام دووایی گەلی کورد بەسەر پێنج دەولەت دابەشکرا و پەرت و بلاوەیان پێکرا هەندیك بۆ خوراسایی ئەمرۆ , عیراق , ئێران , سوریا , ئەرمینیا ئەم دابەشکردنەی کوردستان گەلی کوردی بیزار کرد دانیان بەمەدا نەناوە ئایینی هەتا رۆژی ئەمروش, بۆیە بەهۆی ئەم سیاسەتە نێودەولەتی ئەویٚ رۆژیٚ و ئەو دەولەتانەی کە لەسەر خاکی دێرینی کورد دەژین روو بە روو بوونەوە . شۆرش دەستی پێکردووە ئەگەر چارەسەری راستەقینە بۆ دوزی کورد نەدۆزرێتەوە ناوچەکە و هەریمەکەش ئارام نابیت و سەقامیگیری بەخۆیەوە نابینی کە لە کاتیکیشدا لە نێو ئەو دەولەتانە تووشی ئەمری واقیع کراون بەڵام چەوساندنەوە و توندو تیژی لە لایەن دەسەلاتداران و شوڤینیەکان بە فراوانی جیٚ بەجیٚ دەکرێت کارەگەیشتە ئەوەی جینوساید بکری. بە دریژایی ئەو

سەد ساڵەی سەدەی بیستەم تاوانی گەورەی دەرحەق ئەنجام دراوە ئەمەش دەگەڕێنەوە بۆ ئەو سیاسەتە نا داد پەروەرانەی نێودەوڵەتی لە کاتێکدا لە سیڤە ر و چەندین ریککەوتنی پیش سیڤەر و دوایی سیڤەر پیش بەڵێن دراوە کە مافەکانی گەلی کورد هەتا دەگاتە سەربەخۆی و دروستکردنی دەولەت مسوگەر بکری کەچی هەندەی پێ ناچێ پاشگەز بوونەتەوە ئەم گەلە ستەم دیدەیە تووشی شۆك دەكات لە لایەك لە سیاسەتی ترس و تاوان و تۆقاندنی ئەو دەولەتانەی لێ ی دابەشکراوە چونکە گەلێك بە زۆر سنووری نیشتمانەکەی پێشیل بکرێ هەمیشە ئەم غەدرەی پی قبول ناکری بۆیە بە دیالۆگ و بەرێگای لیك تێ گەیشتن بێ, دەبی ئەم گەلە بگاتە ئامانجی خۆی جاری واش هەیە زۆر داری لە رادە بەدەر وای لێ دەکات بەرگری لە بوون و ماف خۆی بکات هەر وا بە ئاسانی مل نانێ بە واقیعی تاڵ و دابەش بوونی خێزان کەس و کار کە سەدان سال بە یەکەوە ژیاون بە هۆی هەرەشە و گورە شە لە یەك دابراون و سنووری نۆی لە یەکی کردوون ئایا گەلی کورد ماف خوی نیە وەك هەر گەلیکی سەر ئەم زەویە بە کەرامەت و بە ئارامی بژی ئایا حەرامە ؟

بە درێژایی سەدەی بیست و هەتاکو ئیستا نکولی لە ماف رەوای گەلیك دەکرێ لە هەندێ وولاتانیش پیشلی لە ماف مرۆڤ دەکرێ بە تایبەت لە مافە سەرتاییەکانی لە زمان لە کەلتوور و جیاکاری نەتەوەیی و ئایین و مەزهەبیش بۆیە ئەم دەسەلاتدارانە کاریگەریان لەسەر بەشێك لە کۆمەلگەکەیان کردووە کە شۆڤینیانە بیر بکەنەوە و هەلسوکەوت بکەن پێیان وایە گەلی کورد بۆ گەیشتن بە سەربەخۆیی و مافە بنەرەتیەکان بە گوێرەی یاسا یان بریارەکانی UN و نێودەولەتی ئاسنی سارد دەکوتی بۆیە گەلی کورد تێ دەگا چەند هەلخەلەتیندراوە چەند ستەمی لێکراوە چونکە لەگەل رێزم بۆ هەندێ گەل کە پیشکەوتنیان لە کورد کەمترە کە چی لە دوایی جەنگی جیهانی دووەم سەربەخۆیی یان ئۆتونومیان وەرگرتووە کە چی ئەو وولاتانەی کە کورد لێی دابەشکراوە زۆر جار بووە دەسەلاتی وولاتەکە هەندی ماف پێداون رەنگە بە دەستوور و یاسا کرابێ کە چی هیندەی پێ ناچی پەشیمان دەبنەوە .. بۆ بەرگری لە خۆیی لە نەوەکانی دووا رۆژی بە ئەرکی خۆی دەزانی کورد پێگەیەکی لە ژێر خۆر (رۆژ) دا وەك گەلانی تر هەیبێ.

مانەوەی کێشەی کورد لە عێراق و لە وولاتانی دیکەش پێویستی بە پیداچوونەوەی هەیە بە ویژدانێکی ئارام و بنەمای یاسا و بڕیارەکانی نێودەولەتی لە چوار چیوەی بە هاوولاتی بوون و ژماردەنی کورد وەك گەلێکی سەربەخۆ کە هەتا ئێستا لە UN بە دانیشتووان دەژمێردریێ ئەمەش دەبێتە هۆی ئەوەی لە مافە بنەرەتیەکانیش بێ بەش بکرێت بۆیە پێوستە نەهامەتی و تێکچوونی باری ئاسایش و سەقامگیری لە رۆژ هەڵاتی ناوەراست بە جدی رەچاو بکریت بۆ بەرچاو روونی هەموو لایەك ئەگەر ئەوانەی لە ماوەیەك خۆیان بە دۆستی کورد دادەنا هەر چەند زۆر جاران بو هاوکاریەکی نەمری و نەژی دووایییەکەش بە فرۆشتنی هیوا و ئاوەتەکانی ئەم گەلە بێکەس و بێ پیشت و پەنایە چەند هەنگاوێکی دیکە بەرەو دوواوە

دەگەرایەوە نێچیراوانەکان بە کۆمەل لە دونیای دەرەوە دایان دەپچراند ئەوەی مرۆڤایەتی پیّ ی ناخۆش بوو بەرامبەری ئەنجامیان داوە .

کەواتە تەنیا چارەسەری دادپەروەرانە لە ئاستی نێودەولەتی پرسی کوردیش وەك پرسێکی جیهانی رەفتاری لەگەلدا بکرێت, پرسیّاریك بۆ ویژدانی رای گشتی دێتە پێش هەتاکەی پرسی زەوتکردنی مافە رەواکانی گەلی کورد لە لایەن بەناو مرۆڤەوە لەسەر ئاستی نێودەولەتی ی و هەرێمی پەراوێز بخرێت و دەنگی لیوەنێت .

پێشنیاری سەر دەستەی پێشنیارانی وەك رێگەی (دیالۆك) ئاشتی یا دیپلۆماسی) یا رێگەی رای گەل وەربگیریَ بۆ دیاری کردنی مافی چارەنووسی خۆی وەك چۆن لە زۆر شۆێنی جیهان ئەم رێکەیە تاقی کراوەتەوە سەرکەوتوو بووە .. بۆ ئەوەی ئەزموونە تالەکان کردەوە کارەساتبارەکان نەبێتە تاپۆ بەسەر میللەتێك کەوا باوە تەنیا چیاکان پشتیوانیەتی ئەم چیایانە بگۆردرین بە پیشتوانی ی و هاوکاری دۆستە راستەقینەکان لە نیۆ کۆمەلگەی نێودەولەتی لە خەونەوە ببیّ بە واقیع.

- بڕیارەکانی UN و ئەنجومەنی ئاسایش و ریکخراوە هەرێمیەکان :

اعلان العالمی لحقوق الانسان ١٠ / ١٢ / ١٩٤٨ UN مادە ٢١ / ٣

قرار ٤٢١ فی ٤ / ١٢ / ١٩٥٠

قرار ٦٣٧ فی ١٦ / ١٢ / ١٩٥٤

مصادقە UN فی ١٦ / کانون یەکەم / ١٩٦٦ بقرار رقم ٢٢٠٠ جعل الامە الی الشعوب .

اعلان UN فی ١٩٧٠ حق جمیع الشعوب ان تقرر بحریە وفق العهدیی الدولیین بحقوق الانسان عام ١٩٦٦ مبادئ القانون الدولی رقم ١٥١٤ لعام ١٩٦٠

قرار ٢٦٢٥ لعام ١٩٧٠ ظوابط معینة لممارسة حق تقریر المصیر .

لجنە الامم المتحدە لحقوق الانسان فی دورتها العشرین عام ١٩٤٨ حق تقریر المصیر ضمن العهدین الدولین لضمان مراعاة حقوق الانسان و تقریر المصیر حق الشعوب

قرار UN المرقم ٤٩ \ ١٥١ ك ١ ١٩٩٤ حول تطبیق کافە قرارات UN

اعلان UN بمناسبه العيد الخمسينى فى ٢٤ ت ١ ١٩٩٥

حق جميع الشعوب في تقرير مصيرها بكافة انواع الاستعمار او الاحتلال والسيطرة او اي انواع اخرى

قرار مجلس الامن ٣٨٤ في ٢٧ \ ديسمبر \ ١٩٧٥ حق الشعب التيموري و قرار ١٣٧٢ في اكتوبر ١٩٩٩ تشكيل ادارة مؤقتة لادارة شؤون الاقليم الي غاية منح هذا الاخير (تيمور الشرقية \ تقرير مصيره)

قرار ٤٣٥ في ١٩٧٨ بالنسبة الى الشعب الناميبي و منحه حق تقرير مصيره اضافة الى ذلك هناك اتفاقيات اقليمية اقرت حق تقرير المصير

اولا: اعلان الجزائر في ١٩٧٦

ثانيا : نص المادة (٢٠) في الميثاق الافريقي لحقوق الانسان لسنة ١٩٨١ كذلك اشارت الجامعة العربية بصورة غير مباشرة لحق تقرير المصير من المادة (٨) في الميثاق .

ان الواقع الدولي يشير الى اربع اليات لممارسة حق تقرير المصير .

١- الاستفتاء الشعبي

٢- قرار من الهيئة المنتخبة

٣- لجنة تصفية الاستعمار

٤- المقاومة

حق الانفصال العلاجي بوجود مؤسسات دولية للتحقيق على ضوء الاليات اعلاه او اية الية اخرى فالشعب الكردي مستعدا للقبول بيها

- المباديء الاربعة عشرة للرئيس الامريكي ويلسون عام ١٩١٨ فقرة (١٢)

شرعية الدولة الكوردستانية :

١- الاعتبارات التاريخية : مطلب تاريخي قديم حسب الشواهد المعروفة بوجود (امارات , دويلات , كيانات شبه مستقلة و مستقلة في بعض الاحيان

٢- الاعتبار القانوني : مصدر الاعتبارات القانونية و المواثيق و المعاهدات الدولية و الاقليمية

٣- الاعتبارات الاخلاقية : يستند الى الاعتبارات الاخلاقية الكامنة في الضمير الانساني و العدالة و المساوات و الحقوق بين البشر .

٤- الاعتبار الديني : لكل الاديان الاعتراف بوجود الاقوام و الشعوب والعهود والمواثيق الدولية

العهود والمواثيق الدولية :

١- اتفاق مونتيفيديو ١٩٣٣ \ ٢٦\ ك ١ تتألف الدولة من ١- شعب مستقر ٢- اقليم ٣- سلطة سياسية لها القدرة على الاتفاقيات الدولية (وتنتبق نفس الحالة موجودة في اقليم كردستان العراق).

٣- الميثاق الاطلسي لعام ١٩٤١ الفقرة الثاثة و الثامنة حول حرية الشعوب

٤- اعلان هلسنكي في ٢١\٧\١٩٧٥ تتضمن حق تقرير المصير للشعوب

العهد الدولي الخاص في الحقوق المدنية والسياسية الفقرة (١) ١٦\١٢\١٩٦٦

٦- العهد الدولي الخاص بالحقوق الاقتصادية و الاجتماعية و الثقافية و صادق العراق في عام ١٩٧١

٧- اعلان برنامج عمل فينا الصادر عن المؤتمر الدولي لحقوق الانسان حزيران ١٩٩٣ ينهى الجدل قائم حول تصنيف الشعوب مثل قرارات (لاسيما ١٥١٤) الذي ينص فقط الشعوب المستعمرة و بالنسبة لهذا الاعلان الحق لجميع الشعوب

٨- ميثاق الامم المتحدة ٢٦\٦\١٩٤٥ حسب مادة ١-٢-٥٥ النتعلقة بتقرير المصير

٩- الاعلان العالمي لحقوق الانسان ١٠\١٢\١٩٤٨

١٠- اعلان منح الاستقلال للبلدان و الشعوب المستعمرة و غير المستعمرة ١٩٦٠ و حق الشعوب في المقاومة و الثورة في سبيل الاستقلال و الانفصال

١١- قرار الجمعية العامة رقم ٢٠٧٠ \ شرعية الكفاح المسلح

كردستان في الاتفاقيات الدولية :

أ- عام ١٥١٤ بين السلطان العثماني - ادريس البدليسي

ب- برقية على احسان پاشا باسم الخليفة العثماني الى الملك كردستان شيخ محمود الحفيد حول منحه حق ممتلاكات الدولة العثمانية في ولاية الموصل .

ج- رفض نواب الكورد مشروع المجلس الوطني التركي

د- مؤتمر باريس ١٩٠٢ حول تقسيم رسمي للخلافة العثمانية و شارك جميع الاطراف بمافيهم الكرد و الارمن و العرب و الاتحاد الترقي حين كان الجميع متفقين على الاستقلال و التقسيم

ه- مشروع كيرزن التمهيدي لاتفاقية سيڤر عام ١٩١٩

و- مؤتمر سان ريمو ١٩٢٠

ز- اتفاقية سيڤر عام ١٩٢٠ حول الكرد وفق المادة (٦٢ , ٦٣ , ٦٤) صحيح الغيت سياسيا و لكن لم تلغ قانونيا لعدم وجود مادة الالغاء في اتفاقية لوزان ١٩٢٣ في المادة (٦٢) رسمت الحدود لتأسيس الكيان الكردي مستقبلا .

ح- صك الانتداب البريطاني عن العراق لعام ١٩٢٠ الى ان العراق لم يكن موجودا وانما كانت هناك ثلاث ولايات الموصل - بغداد - البصرة وان بريطانيا اختارت الولايات الثلاث في سبيل تشكيل العراق منها و لهذا الحقت جنوب كردستان بالعراق في ٢٢\٢\١٩٢١ بعد تأسيس الدولة العراقية رغما عن موافقة الكرد في حينه

هناك كثير من الاتفاقيات السياسية والرسمية والقانونية والدستورية بعد تأسيس كيان باسم العراق والحقت كردستان بة و لكن نرى الرجوع عن هذه الاتفاقيات وعدم الالتزام بها وبالعكس استعمل القوة والبطش و بسبب عدم الجدية من قبل الاوساط

الدولية وبصبرهم الطويل و مكتوفي الايدي تجاه الجرائم البشعة ضد الكرد ليس في العراق وانما اينما وجد الكرد في الدول التي قسمت عليها وطنهم كردستان الى ان وصل الامر الى استعمال الجرائم البشعة ضد الانسانية مثل الجينوسايد و حسب مما صدر من محكمة الجرائم في العراق بعد سقوط النظام في ٢٠٠٣ و نص قرار المحكمة بان هذه الجرائم عرفت بالجينوسايد كاستعمال الاسلحة الكيمياوية و قتل اكثر من ٥٠٠٠ كرد و جرائم الانفال التي الصيت في فترات زمنية منذ ١٩٨٣ – ١٩٨٨ حيث جمعهم السلطة الصدامية في مقابر جماعية في جنوب العراق و عددهم يربوا ١٨٢ الف كردي .

هل ان هذا ما وقع في الكوارث طيلة فترة مابعد تاسيس الدولة العراقية ان تكون الدول والقوة الكبرى والانسانية ان تحتاج الى هذا الصبر الطويل . وان التاريخ والضمير الانسانية تتحمل هذا الصبر الامنتهى ام آن الاوان لاعادة النظر لكي يعيش الشعب الكردي بسلام و امان و ممارسة حق تقرير مصيره بنفسه .

ان الشعب الكردي و موطنهم كردستان يعد من الشعوب الاصلية ذات الحضارة العريقة في الشرق الاوسط كما انه من اقدم الشعوب التي تعيش على ارضه التاريخية والاقتصادية و الجغرافية والسياسية و القانونية متوفرة لبناء كيان كردستاني (حيث ان جنوب كردستان العراق) الحق قسرا بالعراق وان نفوس مايقاربوا ستة ملايين نسمة ومساحته (   ) كم و مكان امن للتعايش السلمي بين الاقوام (الكردية ,العربية, التركمانية والاشورية) وهناك سبعة شروط لالحاق كردستان بالعراق حسب تقرير لجنة عصبة الامم في ١٩٢٥ المتعلقة بولاية الموصل بعد اكتمال انشاء الدولة العراقية تكررت هذه الحقوق في عصبة الامم او الشرط في جميع الدساتير العراقية والقوانين ذات الصلة بالشأن الكردي اجتماعيا , قضائيا , اقتصاديا و حصص في الميزانية العراقية و الاعتراف بكل هذه الامور من قبل الحكومات العراقية المتتالية ولكن سرعان ما فشلوا في تنفيذ الوعود الدولية والعراقية ايضا وقاموا بخرق الدستور والتلكأ بتنفيذ الاتفاقيات المبرمة دوليا و وطنيا و سياسيا . وهذا ماحصل في الدستور العراقي في سنة ٢٠٠٥ حيث لم يوفوا بمضمون المادة (١٤٠) في الدستور .

وهكذا اصبحت العراق مصدر خطر على السلام في الشرق الاوسط وفي المنطقة و العيش فيها غير ممكن و الشعب الكردي مهددا بالابادة الجماعية في امة وقسما يرى المتشددين و الارهابين لتكرار ماقاموا به سلطتهم .

كوردستان بەهۆی ئەوەی نە خاکەکەی و نە میللەتەکەشی لە رووی واقیعی جوگرافی و کەلتووری و زمان لە یەك دابڕاو نیە سەرەڕای دابەشکردنی نیشتمانەکەی لە پێناو مان و نەمانی خۆی لە میژە لە بەرگریدا بووە بەو هۆیەوە باجی زوری کەوتووتە سەر لە قوربانی دان و زیانی گەورەی ئابووری و ژیانی شەرفمەندانە دەتوانرا ئەم بەرگریە بکرێت بە ژیانی

سەقامگیری و ئاشتی ی و پێکەوە ژیان هەول بدرایە لە رووی پیشکەوتنی و پەرپێدان و ئاوەدانکردنەوەی قەرەبووی کارەسات و نەهامەتیەکان بکرایە لە خۆرا نەبووە و ناشبی کە گەلی کوردستان رووبەرووی ستەمکاری بوویبیتەوە بەلکوو غەدری میژوو غەدری نیزامی جیهانی غەدری وولاتانی زلهیزترین چ لە پێش جەنگی جیهانی یەکەم و دووای ئەم جەنگەو و دووای جەنگی جیهانی دووەمیش هیٚ حسابیك بۆ گەلێکی لەبیرکراو نەکراوە پرۆژەکانی پشتیوانی لیٚ نەکراوە بە پێچەوانەوە پیشتوانی لە چەندین تاوانی جەنگ و دژی مافەکانی مرۆڤ هەلس و کەوتی زالمانەی دەرهەق کراوە کە دووجار وە رەنگە دوا جاریش نەبی کە یروو بە رووی جینوساید و چەکی کیمیاوی هاتووە بە دەیان هەزار مرۆڤ کوشت و بڕا

سەبارەت بە سەربەخۆی وەك چارەسەر (عیلاجی) ئەوەش پیشنیارەکی دیکەیە بۆ ئەوەی لە پیشیلیەکانی ماف مرۆڤ رزگاری بێت هەروەها ئەو گەلانەی کە لەسەر خاکی خۆیاندان بە زۆرە ملیٚ و بەپیٚ راپرسی و وەرگرتنی رای خەلکەکەی بە وولٚاتیکی دیکە لکینردرابیٚ هەروەها بۆ ئەوەی ماف چارەنووسی لە نێو ئەوو وولاتە بە باشی بەرێوە بچیت .

٢٠٢١\٧\٣

تاوانەکان و توند وتیژیەکانی حکومەتی عێراق لە دووای لکاندنی دەولەتی عێراق لە ١٩٢١ هەموو پێشیلکاریەکان بە بەرنامە و پلان ئەنجام دراوە بە تایبەتی لە سالی ١٩٦١ – ١٩٩١ لە چوارچیوەی تاوانەکانی جەنگ و دژی ماف مروڤ کە دەکەونە تاوانی جینوساید کە خودی دادگاکانی عێراق و حکومەت و پەرلەمان تاوانی ئەنفال و چەکی کیمیاوی بە جینوساید ناساندووە.

١– ئەنفال ١٩٨٣ , ١٩٨٨

٢– چەکی کیمیاوی (بالیسان و شیخ وەسان و هەلەبجە) (١٩٨٨ ...)

٣– وێرانکاری دار بەرد و بەشەر ١٩٦١ – ١٩٩١

٤– گرۆیینی ناسنامە

٥– گورانکاری دیموگراف

٦– جیاکاری

٧- راگواستن له بۆ ئوردوگای به زۆره ملی

٨- دوورخراوەکان بۆ خوارووی عێراق

٩- زیندانی سیاسی و له سیدارەدان

١٠- کۆرەی ١٩٩١ و بریاری ٦٨٨ UN

١١- کارەساتی شەنگال (ئیزیدیەکان) ٢٠١٤

١٢- گۆرەبە کۆمەلەکان

١ – ئەنفال : له ١٩٨٨\٢\٢٣ ١٩٨٨\٩\٣٠

له دووای ئەوەی خەریك بوو جەنگی نێوان عێراق و ئێران کۆتایی پیّ بیّ سەدام حوسەین خۆی بەسەرکەوتوو دەزانی بۆیە رقی ئەستووری بۆ سەر گوند و لادێکان که هەموویان خەلکی سڤیل بوون پرۆسەی ئەنفال له چوار چۆناغ دا دەستی پێکرد ئەو هێرشانە زۆر به توند و تیژی دەستی پیّ کرد بەدەیان هەزار ژن و پیاو و مندال کەوتنە بەر ئەو پەلاماره بیّ بەزەییانە.

قۆناغی یەکەم : بۆ سەر دۆلی جافەتی و مەرگە و شارستێن و بناری سورداش

قۆناغی دووەم : ناوچەی قەرەداغ و بازیان و سیوسێنان

قۆناغی سیەم : ناوچەی گەرمیان (کەلار)

قۆناغی چوارەم : شێخ بزێنی و چەمی رێزان و سالەیی و دەشتی کۆیە

قۆناغی پینجەم : دۆلی بالیسان و خوشناوەتی و ناوچەی رواندز

قۆناغی شەشەم : ناوچەی بادینان

قۆناغی حەفتەم : ئەنفالی بارزانیەکان له ١٩٨٣

قۆناغی هەشتەم : ئەنفالی ئیزیدیەکان ٢٠١٤

٢- چەكی كۆمەل كوژی (كیمیاوی)

لە سەرتادا لە كاتی رووبەرووبونەوە بە شێوەی دیاریكراو بەكارهێنراوە بەرە بەرە لە سالانی ١٩٨٦ , ١٩٨٧ , ١٩٨٨ بە فراوانی بەكار هاتووە دژی گوند و شار و ئاوەدانی ی وەك تەر و ووشك پێكەوە سووتاندن پاكتاوی رەگەزی ئەو چەكەش بەچەند جۆری خۆی بەكارهاتووە كە بووە تە هۆی كوشتنی زیاتر لە ٥٠٠٠ هەزار كەسی سڤیل لە شاری هەلەبجە و بریندار كردنی هەزاران كەسی دیكە .

جگە لە هەلەبجە لە چەندین شۆینی جیاجیا بەكار هێنراوە لە گوندەكانی (دۆلی بالیسان , بادینان . قەرەداغ) گوندەكانی كەركوك و گەرمیان .... كەبووە هۆی كوشتنی هەزاران كەسی دیكە برینداركردنی ژمارەیكی زۆر .

٣- وێرانكردنی دار و بەرد و بەشەر :

بەتایبەتی گوندەكانی كوردستان بە مزگەوت و كەنیسە و دێرو قوتابخانە و خەستەخانە و خانووبەرە و رەز و باخ و دەغل و دان ئەوەی بە پێوەبوو نەما ئەوەش زیاتر لە ٤٥٠٠ گوند و شار .

٤- گۆرینی ناسنامە واتە بە عەرەبكردنی مرۆڤی كورد لە رێگەی گۆرینی ناسنامەی كورد بۆ ئەوەی خۆی بكات یان بیكەن بەنەتەوەی عەرەب بەمەش مافی زۆران پیشیل كرا هیچ مانایەك بۆ دیموكراسی و ئازادی و ناسنامە نەما ئەمانە بە بە زۆری لە شاری كەركوك و خانەقین و دیالّی ئەنجام دەدرا .

٥- گۆرینی دیموگرافی ناوچەكانی كوردنشین بە عەرەبكردنیان دووای ئەوەی خاك وموڵك ومالیان لیّ زەوت دەكردن ناوچەكەیان واتە سنووری جوگرافیان دەگۆری بۆ سەر ناوچەیەكی عەرەبی خەلكی رەسەنی ناوچەكەش ئاوارە و دەر بەدەر دەبوون بۆ شارەكانی هەولێر و سلیمانی و دهۆك .

٦- جیاكاری : نەتەوەیی , كەلتوری , زمان بەهۆی ئەمانەوە خەلكیكی زۆر بیّ بەش دەبوون لە دامەزراندن و پلە و پایەی وەزیفی بە تایبەتی لە پلە بالاكان و سەربازی ونیودەلەولەتی , خەلكی كوردستان بی كاری رووی تی دەكردن لە زۆر پاداشت و هاندان بیّ بەش دەبوون.

٧- راگواستن (ترحيل) : سەرتا لە گواستنەوەی گوندەکانی سنووری دەستی پێکرد هەموویان لە ئۆردوگا و شوێنی تایبەتی کۆکردەوە , ئابلووقە درابوون دەرفەتی هاتوو چۆو سەردانیان سنووردار کرابوو پاشان راگواستنی تەواوتی گوندەکانی کوردستانی گرتەوە بە نیاز بوون شارە گەورەکانیش بۆ خوارووی عیراق و دەرەوەی عیراق بگوازنەوە ئەمە کاریگەری گەورەی دەروونی و ئابووری و کۆمەلایەتی لیێ کەوتەوە , کوردستان وەك سەربازگەیەکی لیێ هاتبوو نزیکەی (٥٠) ئۆردوگای زۆرە ملیێ بە دەیان هەزار خەلکیان تیێدا ئاخنی لە دەوروبەری شارەکان جگە لە دەرکردنی دەیان هەزار لە کوردی فەیلی لە بەغدا و شارەکانی عیراق لە سالانی حەفتاکان .

٨- دوورخراوەکان بۆ خوارووی عیێراق : دوور لە کەس و کار و شوێنی رەسەنی خۆیان لە ریێگەی گواستنەوەی فەرمانبەران یاخود دوورخستنەوەی بە زۆری , لەوانە هەیە مافی گەرانەوەی قەدەغەکراوە هەیە زیاتر لە دە سال مافی گەرانەوەی نەبووە هۆیەکەشی بۆ کپ کردنی دەنگی ئازادی دامرکاندنی تووڕەی خەلك بەرامبەر بە پیشیلی دیموکراسی و بەشداری لە پارتیە کوردستانیەکان و ژمارەی ئەوانە بە دەیان هەزار کەس دەبیێ کە بۆ شارەکانی دەرەوەی کوردستان دوور خراونەتەوە زۆر جاریش بەلگەنامەی هاوولاتی بوونیان وەك خۆیان بۆ شوینی دوور خستنەوەیان گواستراوەتەوە .

٩- زیندانی سیاسی و فەرمانی لە سیێدارەدانی بۆ هەزاران کورد بە دریێژایی ١٩٦١ - ١٩٩١ ئەنجامدراوە زیندانیانی سیاسی هەمیشە وەك نەریتی دیکتاتوریەکان و هەستی شۆڤینی کەوتتونە تە بەر زەبر و زەنگ و ئازاری چەستەو ئازاری دەروونی ئەگەر زیندانیان ئەوەیادەوەریانە بگیرنەوە لە هەندی حالەتدا مرۆڤ ناتوانیێ خۆی لە بەردەم هەلس و کەوتی دەزگاکانی ئاسایش و پۆلیس و سەربازی بگریێ لە بەرامبەر گوللەباران کردنی حوکمدراوان دەبوایە پارەی فیشەکەش بدەنەوە بەر پرسانی زیندانیەکان .